

KADININ TOPLUMSAL ÇIKMAZININ HAPİSHANE BOYUTU: KARILAR KOĞUŞU¹

Women's Social Impasse Size of the Prison: Karılar Koğuşu

Gönderim Tarihi: 27.02.2014

Kabul Tarihi: 30.12.2015

Şaziye DURUKAN*

Öz: Başlangıcından beri Türk romanında, toplumsal yapının sunumunda ve çözümlenmesinde kadına da yer verilmiştir. İlk romanlarda kadının görevi biraz dekoratif kalabilir fakat kadın, Cumhuriyet dönemi romanında gerek bireyin gerekse toplumsal yapının yapıcı veya bozucu bir ögesi olarak canlı bir şekilde işlenmiştir. Çalışmada toplumsal hayat içerisinde birçok açıdan “öteki” olarak yaşamaya mecbur bırakılan kadınların özgürlüklerinden yoksun kaldıkları zaman, bir hapisane ortamında, nasıl bir “ötekilik” yaşayabildiklerini Kemal Tahir’in “Karılar Koğuşu” romanı çerçevesinde ortaya koymak amaçlanmıştır. Hapishane ile ötekilik kavramlarıyla ve Karılar Koğuşu romanıyla ilgili kaynaklar kullanılmıştır.

Türk toplumunun sosyal ve ekonomik yapısının kökenlerine yönelen Kemal Tahir’in romanlarında, kadının romandaki işlevleri belirgin ve etkileyici bir şekilde artmıştır. Onun toplumsal çözümlenmelerinde hapisane önemli bir yer tutar. O, hapisane içini anlattığı birçok romanında Anadolu insanının hangi sosyolojik ve tarihsel etkenlerden dolayı nasıl davrandığını belirlemeye çalışırken kadınlara da yönelir. Karılar Koğuşu, bu bağlamda Anadolu kadının davranışlarını, korku ve beklentilerini sosyal ve ekonomik temelleri ile sorgulayan bir romandır. Kemal Tahir’in Malatya Cezaevi’nde tuttuğu notlardan oluşan Karılar Koğuşu’nda kadınların hapisane ve bu hayata sürükleyen hapisane dışı hayatları, İstanbullu gazeteci Murat Bey’in bakış açısıyla verilir. Kemal Tahir’in kadın mahkûmları tüm detaylarıyla anlattığı bu roman, kadınların hem dışarıda hem içeride nasıl bir “ötekileşme”ye maruz kaldıklarının açık bir göstergesidir. Hapishane idari yapısıyla dışarıdaki düzenin kurbanlarını daha da fena durumlara düşürmemeli, adaletiyle, eğitimiyle ıslaha yönelmelidir.

Anahtar Kelimeler: Kadın, Hapishane, Ötekileştirme, Kemal Tahir, Türk Romanı.

1 Bu çalışma yazarın “Hapishane Romanları (1950-1980)” isimli yüksek lisans tez çalışması kapsamında hazırlanmıştır.

*Okutman, Balıkesir Üniversitesi/Türk Dili Bölümü, e-posta: saziyeyali@balikesir.edu.tr

Abstract: From the very beginning, woman is given a part in both presentation and analysis of social structure in Turkish Novels. In the first novels, the role of woman has appeared as decorative; but in the novels of Republican Period, woman is rendered vividly either as a constructor or destructive element of both individual and social structures. In the framework of “Karılar Koğuşu” written by Kemal Tahir, the aim of the research is to present how the women, who are forced to live as “others” in many aspects of social life when they are deprived of their freedom in a prison setting, live in an alterity.

The sources related with prison and the alterity concept, and the novel of Karılar Koğuşu.

In Kemal Tahir’s novels, which touch onto the social and economic structure of Turkish community roots, the functions of woman have increased markedly and impressively. Prison takes an important place in his social analysis. In his many novels which describe the inside of prison, he not only tries to determine how Anatolian people behave due to social and historical factors but also focuses on women. In this context, “Karılar Koğuşu” is a novel questioning the behaviours, fear and expectations of Anatolian women with the social and economic basics. In Karılar Koğuşu, which consists of the notes kept by Kemal Tahir in Malatya Prison, women’s prison life and their outer lives that drag them to imprisonment are presented by the journalist Sir Mehmet’s perspective. This novel in which Kemal Tahir describes the women prisoners in all details is a clear demonstration of how women are exposed to “alterity” both in and out of the prison. Prisons with their administrative structures shouldn’t put the victims of outer world into much worse situations, rather they should head for penitentiary with their education and justice.

Keywords: Woman, Prison, Alterity, Kemal Tahir, Turkish Novel.

GİRİŞ

Öteki/leş/tirme

Kuruluşundan bu yana Türk romanı sosyal ve siyasal hayatın bütün boyutlarıyla yakından ilgilenmiş, hatta kültürel hayatın değişmesinde ve biçimlenmesinde belirleyici bir rol oynamıştır. Fakat hapishane ve roman ilişkisi, romanlarda işlenen diğer sosyal konulardan biraz daha farklıdır. Çünkü hapishane diğer mekânlara göre, mahkûm da dışarıdaki insanlara göre biraz daha “öteki”dir. Bu “ötekilik” kavramı, toplumun hapishaneyi ve mahkûmları nasıl algıladığı, yargıladığı ve nasıl bir çerçevenin içine yerleştirdiğiyle ilgilidir. Toplum, her zaman genel kabulün dışında kalan ve bir azınlığı oluşturan grupları “ötekileştirerek” büyük bir genellemeye varır. Bu durumda Hakan Yılmaz’ın ifade ettiği gibi,

“ötekileştirme, kimliklerin toplumsal süreçlerin sonunda ortaya çıkmış, inşa edilmiş, kurulmuş karakterlerini görmezden gelerek, bir toplumsal gruba ait farklı bir özelliğin, sadece bu gruba özgü, bu grubun tüm üyelerince paylaşılan, doğal, içkin, kalıcı, değişmez bir ‘öz’ teşkil ettiği iddiasını tartışılmaz bir gerçek olarak kabul eder. Böylelikle ötekileştirme söylemlerinde ‘bütün zenciler saldırgandır’, ‘bütün kadınlar yalancısıdır’, ‘bütün Avrupalılar ahlaksızdır’, ‘bütün Müslümanlar potansiyel teröristtir’, ‘bütün Yahudiler kurnazdır’ veya ‘bütün Meksikalılar tembeldir’ gibi genellemelere sıkça rastlanır.” (Yılmaz, 2010, s. 2).

Bu önyargı ve genellemeler hapishane ve mahkûmlar bağlamında da söz konusudur. “Bütün hapishaneler kötüdür», «bütün mahkûmlar suçludur», «bütün mahkûmlar haksızdır» gibi hapishaneyi hem mekân hem yönetim hem de mahkûmlar açısından genelleyen ve «ötekileştiren” bir toplumsal tavra rastlamak zor değildir.

Genel anlamda “ötekileştirme” ihtiyacı duyduğumuz gruplar, toplumun ortalama hayat anlayışına ters düşenlerdir. Bu şekilde genel kabule aykırı olan ya da bizim hayat anlayışımıza uymayan kişileri “ötekileştirmek” çok da zor bir eylem değildir. Burada önemli olan birilerini “öteki” olarak değerlendirirken neleri kıstas aldığımız ve bunu nasıl yaptığımızdır. Ötekileştirme yapılırken özellikle tümevarım yöntemini kullanırız. Yani bir grupta gözlemlediğimiz bir davranışı ya da bir özelliği, o grubun bütün üyelerine mal ederiz. Örneğin hapishanede olan herkesin suçlu olduğuna dair bir kanaate sahip oluruz. Hâlbuki hapishaneler aynı zamanda suçu kesinleşmemiş veya suçsuzluğunu ispatlayamamış insanların da bulunduğu bir mekândır. Fakat biz olayları, kişileri, zamanla ve mekânla sınırlandıramadığımız için aynı durumdaki herkesi aynı kefedede değerlendirme yoluna gideriz. Bu noktada devreye cinsiyet ayrımı da girmektedir. Hapse düşen bir erkeğin ötekileştirilmesiyle hapse düşen bir kadının ötekileştirilmesi, toplum tarafından daha farklı boyutlarda gerçekleştirilebilmektedir. Esasen sosyal, siyasal ve kültürel hayatta zaten biraz “öteki” olarak kabul edilen kadının bir de suç işlemesi, bir kez daha ötekileştirilmesine sebep olabilmektedir. Kemal Tahir’in Karılar Koğuşu adlı romanına, özellikle bu açıdan da eğileceğiz.

KARILAR KOĞUŞU

Toplum ve gerçeklik konusunda düşüncelerini yazmayı amaç edinmiş bir yazar olan Kemal Tahir’in, hayatının önemli bir dönemini kapsayan hapishane yıllarını, yine gerçeklik anlayışına bağlı kalarak, anlattığı birçok romanında yansıttığı bilinmektedir. Bunlar içerisinde Malatya Cezaevi gözlemlerini anlattığı Karılar Koğuşu adlı romanı, bir taraftan sosyal bir varlık olarak kadınların

düştüğü durumu, bir taraftan Malatya Cezaevi'nin kadınlar koğuşu gerçeğini, diğer taraftan da yazarın kadınlara bakış açısını ortaya koyduğu önemli bir romandır.

Romanlarının hepsinde kadın ögesini türlü açılardan mutlaka kullanan yazar, bu romanında kadına özellikle "düşmüş, cahil ve cinsel bir obje" olarak yer verir (Fedai, 2010). Ülkenin içinde bulunduğu siyasi koşulların hiçbirisinden haberi olmayan bu cahil köylü kadınlar, dişilikleriyle, ahlâk anlayışlarıyla ve de toplumun onları sürükledikleri çöküntülerle "öteki" bir varlık olarak anlatılırlar. Bu duruma düşen kadınların tek başına suçlu olmadıklarını, bu kadınları "karı" diye niteleyerek sadece birer cinsel obje olarak gören erkeklerin ve devletin bu konuda suçluluk payının çok yüksek olduğunu da yazar özellikle dile getirir. Çünkü buradaki Anadolu kadınları, Fedai (2010, s.398)'nin ifadesiyle, "genelde ezilmiş, türlü biçimlerde horlanmış, kendi başına ayakta kalamayan ve suça, günaha bulaşan, erkeklerin kendisine yüklemiş oldukları 'cinsel objelik' görevini en iyi biçimde icra eden bir figür/nesne durumundadır(lar)".

Romanda, Hanım, Tözey, Hubuş, Sıdika, Gevre ve Aduş etrafında hapishanedeki bütün kadınlar, erkek mahkûm Murat Bey gözünden anlatılmaya çalışılır. Bu kadınların neden hapse düştükleri, nelere maruz kaldıkları, nasıl cezalandırıldıkları ve hapisane içerisinde birbirleriyle ve erkek mahkûmlarla nasıl ilişkiler kurdukları ve toplumun bu kadınlara bakış açısı gözler önüne serilmeye çalışılır.

Mahkûm Kadınlar

Karılar Koğuşu'nda kalan yedi mahkûmdan bahsedilir. Bunlar:

- 1.*Gevre*: Bir kavga sırasında komşu kadının kaba etini ısırp ölümüne sebep olmaktan iki yıla mahkûmdur.
- 2.*Hubuş*: Reisicumhura ve hükümete hakareten on dört aya mahkûmdur. Dört aydır hapishanededir.
- 3.*Hanım*: Dostuyla bir olup kocasını zehirlemekten hapse girmiş, idama mahkûm edilmiştir.
- 4.*Sıdika*: Gelin kaynana kavgası esnasında kaynanasına sopa sallayıp başına gelen darbeye kaynanasının üç gün sonra ölmesinden dolayı hapse girmiş ve üç yıla mahkûm edilmiştir.
- 5.*Nafia*: Zinadan üç aya mahkûmdur.
- 6.*Tözey*: Hakareten bir aya mahkûmdur.
- 7.*Çingene İnci*: Hırsızlıktan yirmi iki güne mahkûmdur.

Hubuş: 55–60 yaşlarında, şişman, kısa boylu bir kadındır. Ömründe dört defa evlenmiştir. Son olarak da Tefçi Zühre'nin dostu Mehmet'le evlenir. Dört aydır hapishanede olan Hubuş, suçunu kabullenmez, iftiraya uğradığını iddia eder. Kemal Tahir, Hubuş'u; *"Artık ihtiyarladığından olmalı, yüzünü namahreme göstermemek için fena halde sarılır, fakat bir türlü kocamayan gönlü, hala kız oğlan kız sesine benzeyen ince, baygın işveli kelimelerinde dalgalanır dururdu."* (Kemal Tahir, 2008, s. 21) ifadeleriyle anlatır.

Hanım: Dostuyla bir olup kocasını zehirlemekten idama mahkûm edilen Hanım, Adıyamanlı, iki çocuk anası ve yirmi beş yaşındadır. Komşunun oğluna âşık olur ve onunla birlikte böyle bir cinayet işler. İkisi de aynı cezaevindedir. Âşık olduğu Ali'yi korumak için bütün suçu üstlenir ve idama mahkûm edilir. Yalnız bir taraftan da Murat Bey'e ilgi duyar ve onun için Tözey'le kavga eder. Hapishanenin tek idamlık kadın mahkûmu olduğu için kimse ona sesini çıkarmaz, onu üzmez. Sadece Tözey ve Şefika ile kavga etmiştir. Murat Bey'in istidası da sonuç vermeyince idam edilir. Romanda en çok üzerinde durulan karakterlerden biridir. Bunda idama mahkûm edilmiş olmasının etkisi elbette büyüktür. Fakat diğer bir sebep de Ali'ye duyduğu sevgiye sahip çıkarak onu ele vermemesi ve idamı göze alacak cesarete sahip bir "cahil" olmasıdır.

Sıdika: Zayıf, esmer ve çok sinirli bir kadındır. Kocasını askere gittikten sonra kocasının huysuz olan anasını diğer kardeşleri Sıdika'nın başına atarlar. Bir kavga esnasında da kaynanasının ölümüne sebep olan Sıdika, idam cezası almaktan korkarken üç yıla mahkûm edilir. Murat Bey Sıdika'yı; *"Sıska yüzünü örtmeye lüzum görmeden meydana çıktı. Bütün ömrü akılsızlıkla dalgınlık arasında geçmiş gibiydi. Biraz etli olsa tavuğa benzeyecekti. Şimdi hiçbir şeye benzemiyordu. İdamdan korkarken üç yıla mahkûm oluşuna hayret içinde kalmış, Hanım'ın cezasından sonra bütün kadınları asacaklar zannederek gece gündüz ağlayıp durmuştu."* (Kemal Tahir, 2008, s. 62) ifadeleriyle anlatırken Sıdika'nın özellikle "cahilliği" üzerinde durmuştur.

Tözey: Malatya Genelevi'nin önemli ve etkili kadınlarından. Birçok savcıya "dost"luk yapmıştır ve birçok yerde sözü geçmektedir. Yüzünü kerhanede kırdıkları için yüzünde bir çarpıklık vardır. Murat Bey, Tözey'i; *"Çirkin olduğu halde, çirkinliğini asla göstermeyen bahtiyar kadınlardandı. Burnu hem büyüktü, hem de biraz çarpıktı. Buna karşılık gözleri siyah ve parlak, biraz kalınca dudakları kırmızıydı. Üzerinde bir temizlik vardı ki insana ferahlık veriyordu. Evinde orospuluk eden evli kadınların kırk yaşlarına girseler beceremeyecekleri, ancak vesikalı cinsin iyisinde rastlanan, emniyet verici bir ciddiyeti vardı."* (Kemal Tahir, 2008, s. 89). ifadeleriyle anlatır. Aslen Akçadağlı olan Tözey, gelin olduğunda çok küçüktür ve ona göz koyan ağadan bir türlü kurtulamaz, netice olarak geneleve düşer. Asıl adı Edibe'dir. Erkek gibi bir kadındır. Özü sözü birdir. Murat'a duyduğu aşkla ön

plandadır. Narlı, Tözey’le ilgili olarak şunları söyler:

“Hapishanede olduğu süre içinde bir taraftan kıskançlıktan dolayı Hanım’la kavga etmiş ama aynı zamanda ona yardım etmiş; yoksullara maddi destekte bulunmuş, küçük mahkûm Aduş’a elbiseler almış; ölen gardiyan için meolit okutmuş; bazen diğer kadınları korumak için kendini öne atmıştır.” (Narlı, 2010. s. 108).

Yazar, Tözey’le birlikte insanların ön yargılarını kırmayı amaçlamıştır. Çünkü Tözey’in bir genelev kadını olmasına rağmen ruhundaki iyilik ve insanlık, roman boyunca gözlemlenmektedir. Bu çelişkiyi Narlı (2010, s.109) şöyle izah eder: *“Yazar, Tözey’in içinde kalan yufka yüreklilik, acıma ve dürüstlikle toplumsal yargılara, sahte dine ve geleneksel ahlaka karşı çıkar.”*

Gevre: Aduş’un annesidir. Murat Bey, Gevre’ye Fatı da demektedir. Kocasını Abu-zer dışarıda üç çocuğuyla kalmış, Gevre de Aduş’u yanına almıştır. Fakir ve cahil bir mahkûmdur. Murat Bey, Fatı’yı: *“Türkçeyi hiç konuşamayan bir Kürt karısıydı. Bütün fukara köylü kadınları gibi fena halde yıpranmıştı. Kasabalılara benzemiyor, omuzlarını cilveli cilveli sallayıp sırtıtmıyordu. İnsana dümdüz kardeş kardeş bakan siyah gözleri vardı. Çıplak ayakları kocamandı.”* (Kemal Tahir, 2008, s. 27) ifadeleriyle anlatır.

Bu mahkûm kadınlar dışında romanda önemli bir yere sahip olan gardiyan Ayşe kadın ve gardiyan Şefika da vardır. Ayşe kadın, yıllarca kocasından, o ölünce de oğlundan çekmiş, cefakâr bir kadındır. Şefika da, Ayşe kadının kızı olmakla birlikte kocasını sevmeyen, onu aldatan ve ondan kurtulmak için çaba harcayan yine cahil bir kadın olarak karşımıza çıkar. Bu kadınların yanı sıra hapishaneye Tözey’i ziyaret etmek için gelen kadınlar, mahkûmların kız çocukları, fabrikada çalışan genç kızlar ve çocuklar da görülmektedir.

Yoksulluk ve Cehalet

Romanda yer alan bütün bu kadınların ortak noktası, cahil olmaları, toplumda sadece cinsel olarak ön plana çıkmış olmaları ve ahlaki boyutlarının nefsanî istekleri karşısında zayıf kalmalarıdır. Kuşkusuz yazarın amacı, bu özellikleriyle anlatılan kadınları aşağılamak ya da ezmek değildir; asıl problem onları bu kadar cahil ve sadece etten ibaret bir varlık olarak algılayan sosyal gelenekler, hukuk sistemi ve devlettir. Bu kadınların suç işledikleri ortadadır. Ama cehaletlerinden ve yoksulluklarından dolayı suça itildikleri de ortadadır. Dahası yoksul ve cahil olanlar sadece bu kadınlar değildir. Hapishane dışındakiler de, hapishane içindeki görevliler de aynı durumdadırlar. Böyle olunca bu görevlilerin mahkûmlara muameleleri de olumsuz olmaktadır. Gerçekte bu cahil ve yoksul yapı durduğu sürece her an içeridekilerle dışarıdakilerin yer değiştirmesi de mümkündür.

Yoksulluğun en acı örneği Aduş'ta karşımıza çıkar. Gevre'nin kızı Aduş, mahkûmlardan toplanan parayla hem annesinin ve kendisinin hem de dışarıda babasıyla kalan üç kardeşinin geçimini sağlamaktadır. Bunun yanında idama mahkûm edilen Hanım, kendisini kurtaracak bir avukatı parasızlıktan tutamamaktadır. Murat Bey'in dahi kimi zaman parasız kaldığını ve ona Nazım Hikmet'in harçlık gönderdiğini görürüz. İçlerinde para sorunu olmayan tek mahkûm Tözey'dir. Aynı zamanda diğer mahkûmlara maddi destekte bulunan, Malatya'nın ileri gelenleriyle olan "dost"luk ilişkisinden ötürü Malatya'da sahip olduğu otoriteyi, diğer mahkûmlara yardım etmek amacıyla kullanılan yine Tözey'dir.

Cehalet, Murat Bey dışında hapishanedeki yöneticiler ve mahkûmlar olmak üzere hepsinin sorunudur. *"Cehalet, tüm kadın mahkûmların ve kadın gardiyanların ortak noktasıdır. Tabii ki, bunda Anadolu'da kız çocukların eğitimine önem verilmemesi en büyük sebeptir. Bu cehalet, sadece okuma-yazma bilmeme şeklinde görülmeyip onların her hareketine yansır."* (Gülendam, 2008, s. 4). Gardiyan Ayşe'nin çıbanı için tıbbi tedavi yerine otlardan medet umması, fabrikada çalışan kızların ahlaksız görülmeleri, buna rağmen ailelerin küçük çocukları dahi buralarda çalıştırmaları çok ciddi sorunlara yol açar. Örneğin gardiyan Hasan'ın kızı, ağzından kan gelecek kadar hastalanır ve Hasan bu durumu önemseyecek algıdan yoksundur. Cahilliğin yaptırdıkları da yoksulluğun yaptırdıklarından farklı değildir. Örneğin, Hanım, Ali'ye gönül verdiği için kocasını öldürür. Onu idamdan kurtarmak için çaba harcayan Murat Bey'in gösterdiği yolu bir türlü kabul etmez. Hubuş, İsmet Paşa'yı halife zanneder. Evet, bütün bu davranışları sergileyen kadınlar suçludurlar ama onların böyle yetişmelerine sebep olan bataklığın kurutulmasını kim sağlayacaktır? Bu zavallı kadınların kendi kendilerine doğru yolları bulamayacakları anlaşılmaktadır. Demek ki toplumsal yapının bütününe esir almış cahillik ve yoksulluk durduğu sürece suç işlemenin önüne geçmek hatta suçluları ıslah etmek imkânsızdır. Mahkûmlardan bazılarının tepkileri, aslında sorunu kavramasalar da hissettiklerini gösterir. Örneğin Hanım, parası olmadığı için işinin "yoluna girmedğini" düşünür. Anlatıcı Murat Bey de *"İpten adam alan Hamit Şevket Bey değil, 3500 lira... Zaman zaman on paradan üç bin beş yüz liraya kadar değişen paraya mahkûmuz... Bir de ben deminden beri Hanım'a kabahat buluyorum, Ali'ye kabahat buluyorum... Sen kuvvetsizliği bilir misin?"* (Kemal Tahir, 2008, s. 33-34) derken bu temel problemi açık bir şekilde ortaya koyar. İlginç olan Murat Bey'in hem Hanım'ı kurtarmak için çaba harcaması hem de onun aslında suçlu olduğunu hatta affedilemeyecek bir suçlu olduğunu bilmesidir. Burada dikkat edilmesi gereken durum sadece idam cezasıyla ilgilidir. Çünkü Murat Bey, Hanım'ın ceza almamasını savunmaz, yalnızca idam edilmemesi gerektiğini savunur.

“Bugünkü devirde bir tek hata, bir tek kanunsuzluk bu mu? Dört tane tüccar memleketin bütün nüfusuna kast etmiş. Onlara kimse bir şey demez. Bir şey demeseler gene canıma minnet. Fazladan ‘Vatanperver Türk tüccarı’ diye methüsena ediyorlar. İnsan utanmadan Hanım’ı astırır mı? Hanım’a insan merhamet etmez mi? Şaşırılmış bir erkek çocuğa benziyor” (Kemal Tahir, 2008, s. 385) diyen Murat Bey, suç ve cezanın adaletini tartışmak ister. Ona göre bu kadar çok kire, haksızlığa, iltimasa bulaşmış bir sosyal ve idari yapının, hukukun verdiği idam cezasını savunmak mümkün değildir.

Kadın- Erkek İletişimi

Romanda kadın mahkûmların birbirleriyle ve erkek mahkûmlarla olan ilişkileri ayrıntılı bir biçimde anlatılmaktadır. Kadın mahkûmlar arasında özellikle de Murat Bey’e duyulan ilgiden dolayı görülen kıskançlık, fesatlık ve bunun sonucu olarak ortaya çıkan tartışma ve kavgalar ön plandadır. Bu kadınların erkek mahkûmlarla ilişki kurmalarında devreye gardiyanlar (Ayşe Kadın-Gardiyan Şefika) ve bir de Topal Sefer girmektedir. Erkek mahkûmların kadınlarla konuşabilmesi için en önemli mekân, kadınların avlusuna bakan penceredir. Murat Bey de kadın mahkûmlarla konuşmak, onların derdini dinlemek, dilekçelerini yazmak için bu pencereyi kullanır. Bir de karılar koğuşu eğlenceleri vardır. “Aşağıda sıraları ve iskemleleri karılar koğuşunun kapısı önüne taşımışlardı. Başgardiyan Mahmut, Gardiyan Vahap, Ali Seydi, Ayşe Ana, küçük Aduş, bir de Hacı Abdullah hep oradaydılar. İstanbullu gelince başgardiyan yer verdi.” (Kemal Tahir, 2008, s. 79). Romanda geçen bu ifadeler erkek ve kadın mahkûmlar arasında kurulan iletişime memurların da dâhil olduğunu açıkça göstermektedir. Bu iki cinsin hiçbir şekilde bir araya gelmemesini sağlayacak olan gardiyanlar, bu mahkûmların görüşmelerinde, konuşmalarında yardımcı oldukları gibi bu eğlenceden kendileri de yararlanmaktadır.

Erkek ve kadın mahkûmların bu tarz görüşmeleri özellikle Murat Bey üzerinden anlatılır. Murat Bey, idareciler gözünde okumuş, bilgili, eğitimli tek mahkûm olduğu için ayrı bir öneme sahiptir. Dolayısıyla onun kadınlarla iletişim kurması daha kolay ve kabul edilebilirdir. Bu iletişim zamanla Tözey’in Murat’a âşık olması, Hanım’ı kıskanması, Gardiyan Şefika’nın Murat’ın yanından hiç ayrılmaması, dedikoduların çoğalması, kadın mahkûmların Murat için bir şeyler yapmak (kazak örme, çamaşırını yıkama, ütüsünü yapma vs.) yarışına girmesi gibi olayları beraberinde getirir. Fakat karılar koğuşu Murat Bey için sadece “bir sökkük, bir düğme diktirmek, mendil ve çamaşır yıkatmak, yumurta pişirtmek, su istemek, hele Hanım idama mahkûm edildi edileli kapıyı her aralık buluşta teselli etmek için hiç çekinmeden uğradığı bir yerdi(r).” (Kemal Tahir, 2008, s. 128). Bu ifadelere bakarak aslında Murat’ın da kadın mahkûmları be-

lirli ölçüde “ötekileştirdiğini” düşünebiliriz. Kadınlarla ilişkisini bu düzeyde adlandırması toplumsal algının az da olsa onda da devam ettiğini gösterir. Fakat onun asıl fonksiyonu kesinlikle suçlamak ve aşağılamak değildir. O, her ihtiyacı olana yardım eder; istidalarını yazar, onların cezalarını azaltabilmek hususunda büyük çaba harcar. Hanım’ıyla, Tözey’iyle, Hubuş’uyla, Sıdık’a’sıyla, Gevre’siyle, özellikle de romanda masumiyetin ve yokluğun bir simgesi olduğuna inandığımız Aduş’uyla ayrı ayrı ilgilendiğini görürüz. Yine de Murat Bey’in herkese gösterdiği ayrı ayrı ilgi, kadınlar arasında farklı yorumlamalara neden de olur. Murat Bey’e duyulan sevgi, kadınlar arasında “seninle daha çok ilgilendi, benimle konuştu, beni seviyor” gibi yorumların yapılmasını da beraberinde getirir. Bu da aslında kadın mahkûmların ilgiye, sevgiye ne kadar muhtaç olduklarının bir göstergesidir. Kocaları tarafından, toplum tarafından, hayat tarafından “itilerek” oraya düşen kadınların belki de tek tesellileri, Murat’ta buldukları bu ilgidir.

Değerler

Hapishanedeki bu insanlar, toplum tarafından “ötekileştirildikleri” için, özel bağlamda birbirleri ile de sağlıklı iletişim kuramazlar. Ama buldukları imkânsızlıklar içinde, benzerliklerinin de etkisiyle bu kadınların birbirlerini zaman zaman koruyup kolladıkları da görülür. Mahkûmların kendi aralarında küçük Aduş’a para toplamaları, Aduş’un babası askere alınınca dışarıda kimsesiz kalan üç çocuğa sahip çıkacak birilerini bulmak üzere Murat Bey ile birlikte seferber olmaları, karılar koşuşunun avlusuna erkek girmesi olayında Sıdık ile Yusuf’u ele vermemeye çalışmaları gibi olaylar bu gerçekliği ispatlar. Bu durum, kadın mahkûmlar arasında çekememezlik, kıskançlık olmasına rağmen ortak yaşamı hem kolaylaştırmak hem de aralarındaki güven duygusunu beslemek açısından önemlidir.

Romanda yazar özellikle bu kadınların dini duyguları üzerinde durmaya çalışır. Çünkü bu kadınlar, cahil, her şeye inanan ve kurtuluşu, muskada, okuyup üflemede gören kadınlardır. Yazarın bu durumlar karşısında üç türlü tepkisi olur: Mizah, üzüntü ve eleştiri. Kadınların bu batıl saplantılarına gülmeden edemez ama aynı zamanda çaresizliklerini gördüğü için üzülür. Onların bu çaresizliklerini kullanan Nazmi Topçu gibi din istismarcılarını da kıyasıya eleştirir.

Romanda hem mahkûm hem ahlaksız olarak “ötekileşen” Tözey’in bazı dini ritüelleri yapması da ilginçtir. Ayşe kadın öldükten sonra mevlidi Tözey tarafından okutulur. Tözey, Malatya Genelevi’nin önde gelen meşhur kadınlarından ve onu dini bir uygulamayla bir arada düşünmek çok da kolay

değildir. Yazar belki de bu bağdaştırmayı kendini koyu Müslüman gösteren din istismarcılarına karşı yapmıştır. Tözey'in Müslümanlıkla ilgili bir iddiası yoktur, bir genelev kadınıdır fakat dini bir değer olan mevlidin önemini bilmektedir. Burada aslında yazarın, dini uygulamaların sadece abdestli namazlı insanlar tarafından yapılabileceği şeklindeki bir "ötekileştirme"yi reddettiğini söyleyebiliriz.

Yazarın yöneldiği bir değer de "ahlâk"tır. Buradaki kadınların hepsinde dikkat edilirse ahlaksız bir yaşam biçimi görülür. Tözey, bir genelev kadınıdır. Hanım, dostu için kocasını öldürür. Nafia, zinadan dolayı hapislanmıştır. Hubuş, arkadaşının dostuyla evlenir. Sıdika, hapisane içinde Yusuf'la oynar. Gardiyan Şefika, kocasını bırakıp Derviş Abdullah'la kaçır. Fakat yazar, bu kadınların bu ahlaksızlıkları karşısında onları savunurcasına onlara kendine göre ahlâki değerler yükler. Tözey, genelev kadını olmasına rağmen dürüsttür, merttir, yardımseverdir; Hanım, sevdiği erkeği ipten kurtarmak için bütün suçu üzerine alacak kadar cesurdur. Nafia'sı, Hubuş'u, Sıdika'sı hepsi birbirlerini koruyacak, birbirlerine yardım edecek insani özelliklere sahiptir. Bu tavır, yazarın sosyal ahlâkı eleştirerek, onun normlarını değiştirmeye yöneldiğini de gösterebilir. Yürürlükteki ahlâk anlayışı, bu kadınları koruyamadığı gibi onların kolayca harcanmalarına da sebep olabilmektedir.

SONUÇ

Kemal Tahir'in kadın mahkûmları tüm detaylarıyla anlattığı bu roman, kadınların hem dışarıda hem içeride nasıl bir "ötekileşme"ye maruz kaldıklarının açık bir göstergesidir. Dışarıda da içeride de yoksul, cahil, çıkarıcı ve istismarcı bir sosyal yapı vardır. Erkekler de bu yapının kurbanları olabilmektedirler ama bu yapının devamlılığını sağlayan bir rol de üstlenmektedirler. Öyleyse asıl hedef, dışarıda maddi ve manevi açıdan, hukuk ve sosyal norm açısından bu kadınları "ötekileştirmeyen", aşağılamayan bir düzenin oluşmasıdır. Elbette suç ve ceza bağlamında hapisanenin varlığı yadsınamaz ama hapisane idari yapısıyla dışarıdaki düzenin kurbanlarını daha da fena durumlara düşürmemelidir. Hapisane adaletiyle, eğitimiyle ıslaha yönelmelidir. Anadolu insanının ve çalışma bağlamında Anadolu kadınının problemi ancak bu bakış açısıyla sağlıklı olarak kavranabilir.

KAYNAKLAR

- Yılmaz, H. (2010, July 2). " Türkiye’de ‘Biz’lik, ‘Öteki’lik, Ötekileştirme ve Ayrımcılık: Kamuoyundaki Algılar ve Eğilimler". Açık Toplum Vakfı (Destek No: 2009001) ve Boğaziçi Üniversitesi (Destek No: 07K120620) tarafından eş katkıyla desteklenen araştırma projesi. Tamamlanma tarihi: Haziran 2010. http://hakanyilmaz.info/yahoo_site_admin/assets/docs/HYilmaz-Otekilestirme-02-%C4%B0%C3%A7erikselRapor.188160919.pdf adresinden 18 Haziran 2012 tarihinde erişildi.
- Gülendam, R. (2008). Kemal Tahir’in Kadın Mahkumları: Karılar Koğuşu, Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Spring, 3 (2), 382-408.
- Fedai, Ö. (2010). "Kemal Tahir’in Romanlarında Kadınlar" Kemal Tahir, Andı, F. Eğribel, E. (Ed.). Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Narlı, M. (2010). "Biyografi ve Roman: Kemal Tahir’in Hapishane Romanları, Hapishane Argosu" Kemal Tahir, Andı, F. Eğribel, E. (Ed.). Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Kemal Tahir (2008). Karılar Koğuşu. İstanbul: İthaki Yayınları.